

**ІСТОРИЯ УКРАЇНСЬКО-СЕРБСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА СТОРІНКАХ
“УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ЖУРНАЛУ” РАДЯНСЬКИХ РОКІВ**

“Український історичний журнал” (далі “УІЖ”) був і залишається провідним часописом вітчизняної історичної науки. У ювілейному для “УІЖ” 2007 р. опубліковано низку статей, присвячених з’ясуванню ролі журналу для висвітлення окремих історичних проблем, серед яких не знайшлося місця для історії українсько-сербських відносин XVIII – початку XXI ст. У нашій статті ми маємо на меті провести історіографічний аналіз публікацій “УІЖ” радянських років для визначення ролі журналу у вивченні проблем історії міжнародних, а саме українсько-сербських зв’язків.

Протягом століть найширші зв’язки існували між українським та сербським народами. Різномісність відносин впливала з приналежності до слов’янського світу, скріпленої близькістю мови, культури, певною мірою історичною долею, а також православною релігією. Цілком природно, що історія українсько-сербських зв’язків стала предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців. Окремі зауваження з історіографії історії відносин сербів та українців XVIII – поч. XXI ст. можна знайти у працях В. Дмитрієва¹, Л. Матьовки², Є. Пашенка³, О. Посунько⁴, А. Шиловой⁵, В. Козлітіна⁶, Н. Стешенко⁷, проте ґрунтовного дослідження цієї проблеми ще не зроблено.

Специфіка обраної теми вимагає від нас урахування двох факторів, що визначали особливості функціонування “УІЖ” з часу його заснування

¹ В.С. Дмитрієв, *Серби в Україні (XVIII – початок XIX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України”*, К. 2006, с. 6–11.

² Л.М. Матьовка, *Радянсько-югославський конфлікт 1948–1956 років: передумови, етапи і наслідки: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02*, Ужгород 2007, с. 20–31.

³ Є.М. Пашенко, *Українсько-сербські літературні й культурні зв’язки доби бароко. XVII–XVIII ст. (Контакти, типологія, стилістика): дис. ... докт. іст. наук: 17.00.01*, К. 1996, с. 9–12.

⁴ О.М. Посунько, *Історія Нової Сербії та Слов’яносербії, Запоріжжя* (РА “Тандем-У”) 1998, 80 с.

⁵ А.В. Шилова, *Роль світового співтовариства в урегулюванні югославської кризи та участь у цьому процесі України (90–ті роки XX ст.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02*, К. 1998, с. 9–14.

⁶ В.Д. Козлітін, *Російська та українська еміграція в Югославії (1919–1945 рр.): дис. ... докт. іст. наук: 07.00.02*, Х. 1997, 527 с.

⁷ Н.Л. Стешенко, *Українська і російська історіографія заселення Степової України в XVI–XVIII ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.06 “Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни”*, Запоріжжя 2007, 20 с.

до розпаду СРСР (1957–1991 рр.), проблематику та науковий рівень вміщених на шпальтах часопису статей. Такими факторами є: по-перше, наявність політичної кон'юнктури, ідеологічного тиску, зміна головних редакторів і колективу редакції, по-друге, складність радянсько-югославських стосунків, що зберігалась протягом другої половини ХХ ст. (так, за вказаний період безпосередньо історії болгар присвячено близько 30 публікацій, тоді як історії Сербії чи Югославії – вдвічі менше).

Проаналізовані матеріали, гадаємо, доцільно розподілити на два блоки. Перший блок відображає особливості історіографічного процесу з окресленої теми та проведення історико-славістичних досліджень загалом. До цього блоку залучено замітки критико-бібліографічного характеру, зокрема, рецензії, а також публікації у рубриках “хроніка та інформація”, “листи та замітки”.

О. Касименко в замітці “За дальший розвиток слов'янознавства на Україні” виділив серед перспективних напрямів славістичних досліджень вивчення українсько-південнослов'янських зв'язків⁸.

П. Калениченко повідомив про координаційну нараду з актуальних проблем радянського слов'янознавства, скликану Інститутом слов'янознавства АН СРСР. Україна була представлена вченими з Києва, Харкова, Сталіно (суч. Донецьк), Львова, Ужгорода, Одеси, Запоріжжя. Було визначено напрямки роботи славістів у майбутньому, зокрема пріоритетними вважались дослідження участі зарубіжних інтернаціоналістів у боротьбі за владу Рад, впливу “Великої Жовтневої Соціалістичної революції” на слов'янські народи, спільної участі в боротьбі проти фашизму, будівництва соціалізму і створення соціалістичної культури в слов'янських країнах народної демократії⁹. Тематичний аналіз статей “УДЖ” покаже, що саме ці напрями були пріоритетними для дослідників проблем українсько-сербських зв'язків.

Історіографічна розвідка А. Санцевича покликана виявити рівень вивченості післявоєнних зв'язків УРСР із зарубіжними країнами в українській радянській науці. Автор відмітив прогалини у дослідженні зовнішньої політики України після 1945 р. У своїй статті А. Санцевич більшу увагу приділив стану дослідженості зв'язків із соціалістичними країнами, зокрема НДР, Польщею та Болгарією, однак Югославія в цьому переліку пропущена¹⁰.

⁸ О.К. Касименко, *За дальший розвиток слов'янознавства на Україні*, УДЖ 3 (1961) 134–139.

⁹ П.М. Калениченко, *Координація роботи в галузі слов'янознавства*, УДЖ 3 (1961) 150–154.

¹⁰ А.В. Санцевич, *Українська радянська історіографія про післявоєнні зв'язки УРСР із зарубіжними країнами*, УДЖ 2 (1967) 134–141.

У рецензії А. Кудрицького на монографію “Побратимы: Советские люди в антифашистской борьбе народов Балканских стран (1941–1945)” вказано, що перші два її розділи описують участь радянських патріотів у партизанській війні в Югославії¹¹. У цілому рецензент оцінює книгу позитивно, зазначаючи необхідність більш критично ставитись до епістолярних джерел. Додамо, що намагання тодішньої влади створити єдиний радянський народ ускладнює сучасному досліднику можливість встановлення національної приналежності воїнів, а отже й дослідження історії українсько-сербських зв'язків епохи Другої світової війни.

Львівський науковець Ф. Стеблій повідомив про конференцію у м. Нові Сад (СФРЮ), приурочену до 150-річчя заснування “Сербської матиці”¹². Сам автор виступив на конференції з доповіддю “З історії українсько-південнослов'янських зв'язків у першій половині XIX ст. і заснування “Галицької матиці”.

В. Репринцев писав про VIII Міжнародний з'їзд славистів, що відбувся в СФРЮ у вересні 1978 р., відмітивши доповідь П. Соханя “Національно-визвольна боротьба південнослов'янських народів в 70-х рр. XIX ст. і громадськість України”. Автор вказав і на факти дружніх візитів сербів до наукових установ УРСР¹³. Стаття І. Мельникової, І. Кулинича та П. Калениченка “З досвіду культурного співробітництва слов'янських народів на сучасному етапі” підготована на основі доповіді на VIII Міжнародному з'їзді славистів. У цілому стаття має пропагандистський характер, зокрема, в ній підкреслюється, що обсяг культурних зв'язків СРСР з братніми країнами збільшився майже втричі¹⁴.

У замітці “Наукові контакти молодих суспільствознавців УРСР та Сербії” перераховано факти спільно проведених конференцій, семінарів, археологічних експедицій тощо¹⁵.

Загалом публікації Ф. Стеблія, І. Мельникової, І. Кулинича, П. Калениченка, В. Репринцева, С. Пустовалова, В. Рички констатують наявність

¹¹ А.В. Кудрицький [Рецензія], *Козак В.Н. Побратимы: Советские люди в антифашистской борьбе народов Балканских стран (1941–1945)*. – М.: Мысль, 1975., УІЖ 8 (1976) 148–149.

¹² Ф.І. Стеблій, *Відзначення 150-річчя “Сербської матиці” [м. Новий Сад (СФРЮ)]*, УІЖ 9 (1977) 158–159.

¹³ В.Ф. Репринцев, *Міжнародні наукові зв'язки Інституту історії АН УРСР в 1978–1979 рр.*, УІЖ 5 (1980) 155–158.

¹⁴ І.М. Мельникова, І.М. Кулинич, П.М. Калениченко, *З досвіду культурного співробітництва слов'янських народів на сучасному етапі*, УІЖ 8 (1978) 37–52.

¹⁵ С.Ж. Пустовалов, В.М. Ричка, *Наукові контакти молодих суспільствознавців УРСР та Сербії: [Наук. конф. та семінари у м. Києві та м. Белграді]*, УІЖ 11 (1983) 160–163.

наукового інтересу до проблем відносин українців та сербів не тільки у вітчизняних учених, а й у дослідників СФРЮ.

Значення республіканського міжвідомчого збірника “Проблеми слов'янознавства” для висвітлення актуальних питань славістики охарактеризували С. Віднянський та В. Мороз. Автори зазначають, що тематично майже половина усіх публікацій присвячена історії Польщі, 25% – Болгарії, а історія Чехословаччини і Югославії представлена мало. Також вчені наголошують, що значна частина наукових розвідок збірника має переважно інформативний характер і не містить узагальнюючих висновків. Зі статей, що пройшли тематичний аналіз, варто відзначити публікації з історії торгово-економічних відносин України з південнослов'янськими землями¹⁶.

Надзвичайно цінною для нас в історіографічному плані є стаття П. Соханя “Розвиток історико-славістичних досліджень на Україні”, в якій окреслено процес вивчення та названо найактивніших вітчизняних дослідників історії Югославії та історії взаємозв'язків України з Сербією¹⁷. Так, автор назвав імена Ю. Фоміна, Ф. Шевченка, С. Каїрова, В. Даниленка, зі статтями яких ми ознайомимось нижче, а також вказав праці В. Казака, В. Клокова, А. Кудрицького, І. Бречака, О. Позіної, М. Куяна та М. Магьовки.

У статті “Питання солідарності трудящих Югославії з Країною Рад у 1917–1920 рр. в радянській історіографії” основну увагу приділено історії зв'язків югославів з Радянською Росією, але відведено місце і відносинам українців з сербами¹⁸. Автором Н. Чепурко виділено як окремі статті (в тому числі й в “УІЖ”) П. Соханя, І. Кулинича, П. Калениченка, так і розділ у монографії “Интернационалисты. Трудящиеся зарубежных стран – участники борьбы за власть Советов на юге и востоке республики”, написаний цими вченими.

Другий блок матеріалів – це історичні розвідки, що розкривають проблеми українсько-сербських зв'язків безпосередньо або у контексті російсько-південнослов'янських чи радянсько-югославських відносин. Тематично такі статті можна об'єднати у декілька груп.

Перша група пов'язує статті на популярну в радянській час тему “Великої Жовтневої Соціалістичної революції” та громадянської війни, що хронологічно охоплюють буремний період 1917–1920 рр. Для таких статей особливо характерними є висновки, сформовані під тиском партійної номенклатури, а також ідеологізований контекст подачі матеріалу.

¹⁶ С.В. Віднянський, В.К. Мороз, *Історія зарубіжних слов'янських народів на сторінках “Проблем слов'янознавства”*, УІЖ 3 (1982) 38–47.

¹⁷ П.С. Сохань, *Розвиток історико-славістичних досліджень на Україні*, УІЖ 8 (1983) 56–72.

¹⁸ Н.А. Чепурко, *Питання солідарності трудящих Югославії з Країною Рад у 1917–1920 рр. в радянській історіографії*, УІЖ 8 (1983) 83–93.

У статті І. Петерса “Югославські комуністи в Радянській Росії 1918–1920 рр.” надано дуже багатий фактичний матеріал з історії перебування сербів на території України¹⁹. Так, автор вказав, що на початку 1917 р. сербський корпус стояв у районі Одеси, Миколаєва, Херсона та Єлисаветграда, а в пізніший час сербські загони розташовувались під Полтавою та Бахмачем. Вченим встановлено, що сербських військових було визнано ненадійними і розміщено в таборах під Києвом і Катеринославою, а пізніше – відправлено через Одесу на батьківщину.

На матеріалах Центрального партійного архіву Інституту марксизму-ленінізму СРСР та Центрального воєнно-історичного архіву СРСР, а також з використанням періодики й мемуарів діячів югославського революційного руху в Росії І. Очак провів дослідження про те, як розвивались і діяли югослов’янські Комітети і революційний Союз в Україні у 1917 р.²⁰ Як і стаття І. Петерса, розвідка написана з ідеологічних позицій, проте опрацьована автором джерельна база вказує на цінність проведеного І. Очаком дослідження.

Узагальнююча стаття П. Соханя “Участь трудящих зарубіжних країн у боротьбі за перемогу Великого Жовтня. (На Україні)” містила факти, які ще не використовувались іншими авторами в подібних публікаціях. Наприклад, цікавою є згадка про сербів у складі “легендарної бригади Г.І. Котовського”²¹. У ще одній загальній публікації “Діяльність Федерації іноземних комуністичних груп РКП (б) (1918–1920 рр.)” за авторством І. Кулініча пишеться про югослов’янську групу у складі Федерації²².

Інша актуальна тема для радянської історичної науки загалом та публікацій в “УІЖ” зокрема – це визволення Радянською Армією європейських країн від німецько-фашистських загарбників. Безперечно перемога над нацизмом є великою справою усіх народів, що до неї долучились, але досліднику слід пам’ятати про особливості описання цих подій у радянській літературі.

Стаття В. Костельника основана на матеріалах архівів та міського музею у Вуковарі, літературі Югославії. Автором зібрані багаті фактичні дані про діяльність окремих партизанських загонів руснаків-українців, проте стаття має і низку недоліків. Так, вона не позбавлена ідеологічних

¹⁹ І.А. Петерс, *Югославські комуністи в Радянській Росії в 1918–1920 рр.*, УІЖ 2 (1957) 83–93.

²⁰ І.Д. Очак, *Югослав’янський революційний союз на Україні (1917 р.)*, УІЖ 3 (1965) 85–97.

²¹ П.С. Сохань, *Участь трудящих зарубіжних країн у боротьбі за перемогу Великого Жовтня. (На Україні)*, УІЖ 11 (1965) 34–45.

²² І.М. Кулініч, *Діяльність Федерації іноземних комуністичних груп РКП (б) (1918–1920 рр.)*, УІЖ 11 (1965) 45–53.

оцінок описуваних подій, автор не робить узагальнюючих висновків, а переважно переказує дані документів. Крім того, не вказана загальна кількість руснаків, що підтримували окупантів, руснаків-партизанів або таких, що не брали участі у війні²³. Ще одна стаття цього автора присвячена історії української роти в Посавському народно-визвольному загоні. Основою для цього нариса стали спогади бійця В. Шпака. Публікація має яскраво-пропагандистський характер, проте її фактичний матеріал повинен зацікавити дослідника²⁴.

В. Акуленко показав обережність і точність дій Радянської Армії під час визволення міст Центральної і Південно-Східної Європи. Автор наводить цитату з мемуарів маршала авіації В. Судеця про те, що військовим було заборонено завдати ударів безпосередньо по Белграду задля збереження історичних пам'яток міста²⁵.

Історію взаємодії військ 3-го Українського фронту і Народнo-визвольної армії Югославії вивчав С. Каїров²⁶. Вчений використав дані архівів Югославії та СРСР, тому його дослідження мають високу інформативну цінність. У його статтях зустрічаються факти про конкретних військових, зокрема й українців.

Третя найчисельніша група публікацій згуртована темою взаємодії сербів та українців у XVIII – на початку XX ст.

У статті Г. Десниці “Сербсько-турецька війна (1876 р.) і українська громадськість” на основі періодики того часу та архівних матеріалів досліджено допомогу різних верств українського населення сербам під час війни. У вступі до свого дискурсу автор слушно відмітив, що розвідки вчених стосуються ставлення переважно російської громадськості до згаданих подій²⁷. Незважаючи на яскраво виражений класовий підхід до вивчення питання та ідеологічні висновки, здобутий автором фактичний матеріал не втрачає своєї наукової цінності.

Болгарський вчений Х. Христов опублікував на сторінках “УІЖ” статтю “Деякі питання культурних зв'язків південнослов'янських країн

²³ В. Костельник, *Югославські руснаки-українці в боротьбі проти фашизму та в народній революції Югославії (1941–1945 рр.)*, УІЖ 11 (1970) 69–78.

²⁴ В. Костельник, *Герої загинули – слава залишилась*, УІЖ 6 (1972) 106–107.

²⁵ В.І. Акуленко, *Врятування Радянською Армією історичних пам'яток країн Центральної і Південно-Східної Європи*, УІЖ 6 (1975) 123–135.

²⁶ С.Л. Каїров, *Взаємодія військ 3-го Українського фронту і Народнo-визвольної армії Югославії в битві за Белград*, УІЖ 5 (1988) 61–67; С.Л. Каїров, *Взаємодія військ 3-го Українського фронту, НВАЮ і 1-ї болгарської армії в боях за визволення Югославії (жовтень 1944 – травень 1945 рр.)*, УІЖ 5 (1985) 70–76.

²⁷ Г.Д. Десниці, *Сербсько-турецька війна (1876 р.) і українська громадськість*, УІЖ 5 (1962) 79–83.

та України до 70-х років XIX ст.”²⁸ Хронологічно науковець почав своє дослідження із IX ст. Стаття стосується освітніх, релігійних та літературних зв’язків українців з південними слов’янами загалом, хоча можна виділити конкретні факти про сербів. Зокрема, автор відмічає, що серби та хорвати були знайомі з українською мовою вже наприкінці XIV ст., а масове переселення сербів в Україну почалось ще наприкінці XVI ст. Також значну увагу автор приділив участі сербів у розбудові Харківського університету.

Л. Лященко спеціалізувався на історії культурних та освітніх зв’язків України та Сербії у XIX ст. Результатом його наукових пошуків стали три публікації на сторінках “УІЖ”. У першій статті на основі матеріалів Центрального державного історичного архіву УРСР досліджено освіту сербів в Україні та їхню діяльність після завершення навчання та повернення на батьківщину. Автором особливо підкреслюється виключно позитивне значення взаємозв’язків двох народів²⁹. У другій статті Л. Лященко, користуючись архівами УРСР та СРСР, а також періодикою 50–70-х рр. XIX ст., зібрав багатий фактичний матеріал щодо організації навчання південнослов’янської молоді в українських навчальних закладах. Автор першим серед своїх колег звернув увагу на діяльність царського уряду у цьому напрямі, на стан жіночої освіти. Також вперше відмічено, що центром науки для вихідців з південнослов’янських країн був Новоросійський край³⁰. Інша стаття Л. Лященка присвячена переважно науковим зв’язкам російського і українського народів з південними слов’янами у XIX ст. Автором названо імена І. Срезневського, О. Бодянского та І. Лашнюкова, які були відправлені до південнослов’янських країн, Сербії зокрема, задля вивчення історії, культури, життя та побуту місцевого населення. Л. Лященко пише, що в цьому ж руслі проводив свою роботу і славист В. Григорович, який велику частину свого життя провів в Україні³¹.

Розвідку Л. Коваленка написано з позиції ідеологічних оцінок діяльності та творчості Івана Франка, однак вказано на проблеми сербської історії та українсько-південнослов’янських зв’язків, що цікавили митця³².

²⁸ Х. Христов, *Деякі питання культурних зв’язків південнослов’янських країн та України до 70-х років XIX ст.*, УІЖ 4 (1963) 73–76.

²⁹ Л.Г. Лященко, *Сторінки культурних зв’язків України з Сербією в XIX ст.*, УІЖ 6 (1963) 107–110.

³⁰ Л.Г. Лященко, *Про навчання на Україні молоді з південнослов’янських країн (50–70-ті рр. XIX ст.)*, УІЖ 6 (1974) 73–74.

³¹ Л.Г. Лященко, *До питання про російсько-українські культурні зв’язки з південнослов’янськими країнами в XIX ст.*, УІЖ 1 (1978) 95–102.

³² Л.А. Коваленко, *І.Я. Франко – історик-славист*, УІЖ 8 (1966) 53–62.

Також автор вказав, що І. Франко читав праці відомих славістів, дослідників сербської історії В. Григоровича та О. Кочубинського.

Ю. Фомін збагатив науковий доробок з проблем історії українсько-сербських відносин низкою публікацій, що відобразили основні результати його дисертаційного дослідження. Так, у статті “Українські добровольці в сербсько-турецькій війні 1876 р.”³³ вивчались різні форми співпраці українського народу з сербським у важкий для останнього час. Зокрема, проаналізовано позиції української інтелігенції щодо подій на Балканах, визначено організаційні форми допомоги (військові та санітарні загони, влаштування польових лазаретів тощо). Крім того, автор розмірковував над мотивами активної участі українців у долі сербського народу. Незважаючи на яскраво виражений класовий підхід до розгляду питання та ідеологічно обґрунтовані висновки, автором зібрано цінний фактичний матеріал. Інша стаття Ю. Фоміна присвячена організації матеріальної допомоги українського народу південним слов'янам³⁴. Третя за часом опублікування стаття вченого “Рух на Україні на підтримку південних слов'ян під час сербсько-чорногоро-турецької війни 1876 р.” є узагальнюючою до попередніх. У ній автор оприлюднив висновки свого дослідження. Автор відмітив течії в суспільно-політичному русі України на підтримку народів Балкан, виділяючи “революційних народників” та “дворянсько-буржуазних слов'янофілів”³⁵.

Відомий історик-медієвіст Ф. Шевченко перейнявся проблемою міжнародного значення повстання 1768 р. на Правобережній Україні, що стало “стихийним проявом міжнародної солідарності прогресивних сил різних народів”³⁶. Цінними для нас є факти, наведені науковцем, про участь серба Ігната Побушкарівича та вихідців з Нової Сербії у повстанні.

Сербська тематика стала предметом дослідження О. Павлюченка. Його стаття “Сербські військово-землеробські поселення на Україні у XVIII ст.” стала першим докладним дослідженням історії Нової Сербії та Слов'яносербії. Науковець звернув увагу на характер взаємовідносин переселенців з місцевим населенням, а також їх роль у зовнішній політиці

³³ Ю.Ю. Фомін, *Українські добровольці в сербсько-турецькій війні 1876 р.*, УІЖ 3 (1968) 67–77.

³⁴ Ю.Ю. Фомін, *Матеріальна допомога українського народу національно-визвольному руху південних слов'ян у 1876–1877 рр.*, УІЖ 11 (1971) 59–67.

³⁵ Ю.Ю. Фомін, *Рух на Україні на підтримку південних слов'ян під час сербсько-чорногоро-турецької війни 1876 р.*, УІЖ 6 (1974) 82–85.

³⁶ Ф.П. Шевченко, *Про міжнародне значення повстання 1768 р. на Правобережній Україні*, УІЖ 9 (1968) 24.

Російської імперії³⁷. Публікація “Російсько-сербські революційні зв’язки в кінці XIX – на початку XX ст.” менше стосується історії взаємин українців та сербів, оскільки Україна представлена виключно як складова Російської імперії, але автор ввів цінні нові дані до наукового обігу³⁸.

Є. Мітельман дослідив історію сербської емігрантської родини Штеричів, хронологічно охопивши період від середини XVIII ст. до 1920-х рр. Автор пише, що Штеричі володіли землями на Донбасі і відіграли важливу роль в історії цього регіону³⁹.

Приблизно три четверті обсягу публікацій в “УІЖ” радянських років присвячено новітньому періоду⁴⁰. Ця тенденція простежується і серед опублікованих у часописі матеріалів з проблем історії українсько-сербських взаємовідносин. Відповідно такі статті сформовані нами у четверту групу.

У статтях П. Горішнього досліджуються наукові зв’язки українців з іншими народами. Так, у статті “Зарубіжні зв’язки українських учених”⁴¹, яка хронологічно охоплює період 1919–1968 рр., автор відмічає, що багато історичних питань вчені Югославії та України вирішували у співпраці, а у статті “Про міжнародні зв’язки АН УРСР”⁴² окремі факти історії українсько-сербських зв’язків наведено починаючи з XVIII ст. Обидві статті мають загальний характер, проте містять такі дані, які ще не використовувались і не згадувались дослідниками цієї тематики.

Джерельна база для статті В. Даниленка основана на матеріалах архівів УРСР та СРСР, а також югославської періодики. Автор ввів до наукового обігу великий за обсягом фактичний матеріал з історії участі Української РСР у радянсько-югославському науково-технічному й культурному співробітництві.

Публікації М. Меженіна, В. Павленко, М. Знаменської та О. Юрченка присвячені інтернаціональним зв’язкам робітничого класу та молодіжних організацій Радянської України з країнами соціалістичної співдружності у 1970-і – на початку 80-х рр. Відомості для своїх нарисів вищеназвані автори черпали переважно з періодичних видань. У таких

³⁷ О.В. Павлюченко, *Сербські військово-землеробські поселення на Україні у XVIII ст.*, УІЖ 2 (1981) 101–108.

³⁸ О.В. Павлюченко, *Російсько-сербські революційні зв’язки в кінці XIX – на початку XX ст.*, УІЖ 8 (1982) 102–109.

³⁹ Є.І. Мітельман, *Сербські емігранти Штеричі в Росії*, УІЖ 4 (1989) 119–123.

⁴⁰ О.І. Гуржій, Л.І. Капітан, “Український історичний журнал”: з історії виникнення та діяльності, УІЖ 6 (2001) 27.

⁴¹ П.А. Горішній, *Зарубіжні зв’язки українських учених*, УІЖ 7 (1968) 96–99.

⁴² П.А. Горішній, *Про міжнародні зв’язки АН УРСР*, УІЖ 3 (1969) 34–40.

статтях подача матеріалу здійснюється за хронологічним принципом, але науковцеві досить легко буде виділити факти, що стосуються СФРЮ. Незважаючи на те, що більшість читачів “УІЖ” не вважали статті новітнього періоду “історією”, бо вони не розкривали її хід⁴³, на нашу думку, такі публікації представляють певну цінність через свою інформативність.

Творчий доробок “УІЖ” кінця 1950-х – початку 80-х з історії українсько-сербських зв'язків XVIII–XX ст. не є однозначним. Тематичний аналіз публікацій журналу у зазначений час показує, що найбільше дослідників історії українсько-сербських зв'язків XVIII–XX ст. цікавили теми взаємодії двох народів у часи “Великої Жовтневої Соціалістичної революції” та громадянської війни, Другої світової війни, а також у період XIX – початку XX ст. З 1970-х рр. популярності набула тема новітньої історії контактів двох народів. Особливістю дослідження історії міжнародних, а саме українсько-сербських зв'язків, у радянську епоху було надмірне підкреслювання виключно позитивної співпраці сербів та українців. Політична заангажованість не змогла тоді стримати поступове і неухильне розширення джерельної бази досліджень, нагромадження потенціалу для майбутнього об'єктивного висвітлення фактів і подій минулого.

---

⁴³ О.І. Гуржій, Л.І. Капітан, *Op. cit.*, с. 27.